

DEL LENGUATGE DE LA BELLESA AL LENGUATGE DE L'AMOR

Antoni BOSCH-VECIANA

No podria començar la meua intervenció en aquesta sessió acadèmica sobre «els missatges de la visita apostòlica del sant pare Benet XVI» sense referir-me a la greu situació que travessa el nostre present. Arreu del món, i també a casa nostra, moltes famílies i moltes persones sofreixen mals de tota mena i, sobretot, una pobresa, en molts casos, extrema. En general, vivim en un present ple de dificultats de tot ordre. Parlar de crisi és moneda corrent. I sabem que no és pas d'ara la crisi del nostre present sinó que la crisi actual és la conseqüència més radical de la *buidor* que ja s'anava esbossant a finals del segle XIX, almenys a Occident. Una crisi que es va substantivar amb un mot prou eloqüent: *nihilisme*. El nostre present viu les conseqüències d'un nihilisme pesant, que ha estat motiu d'un dolor immens per a bona part de la humanitat; i, és clar, a casa nostra, ara també l'anem tocant amb les mans, i en molts àmbits de la vida humana.

No puc deixar de preguntar-me: enmig d'un dolor tan immens i, també, tan proper, com gosem parlar de bellesa? Podem, en un espai acadèmic com el nostre, de qui se n'esperen paraules radicals i esperançadores per al nostre present, parlar sobre la bellesa en una vesprada com la d'avui? No és també caure en un nihilisme vergonyant defugir el dolor i enfilar-se cap a una bellesa excelsa, com és la bellesa del temple de la Sagrada Família? Totes aquestes preguntes són preguntes ben pertinents. No sé si tenen resposta; i, en tot cas, més aviat crec que no tenen una resposta feta sols de paraules.

I, això no obstant, Benet XVI, en la resposta que, durant el vol que el portava de Roma cap a Santiago de Compostel·la, va donar a la darrera pregunta del pare Lombardi sobre si tenia alguna cosa més a dir o si hi havia algun missatge particular amb motiu d'aquest viatge, va fer: «Jo diria que aquest viatge té dos temes: el tema del pelegrinatge i el tema de la bellesa».

És a dir, Benet XVI assenyalava com a dos temes d'actualitat apostòlica: d'una banda, el caràcter essencialment itinerant de la vida humana i, de l'altra, el lligam estret entre aquesta vida de *homines viatores* i la bellesa mateixa. De fet, però, podem continuar demanant-nos: aquests temes són els que de debò calen en el nostre present? La nostra intervenció té a veure —tal com haureu pogut llegir en el programa d'aquesta sessió acadèmica— amb el tema de la bellesa, del llenguatge de la bellesa; i, en concret, tal i com aquest es mostrarà (amb obres i paraules) durant la visita apostòlica que Benet XVI féu a casa nostra el proppassat novembre.

La resposta a la pregunta sobre l'oportunitat o inoportunitat de parlar sobre la bellesa avui, demana travessar per entre les paraules i els gestos que Benet XVI ens brindà en la seva visita apostòlica a Barcelona. I és ben cert que, en obrir el sentit ple de la Sagrada Família al món, escau referir-se a la seva bellesa, i a la bellesa en general. Per aquesta banda no hi hauria res a dir. Allí on caldria fer-hi forat és en allò que se'ns mostra obrint el sentit ple de la Sagrada Família al món, és a dir, en el contingut de sentit de la bellesa que s'hi contempla i de la qual ens parlà Benet XVI.

La Sagrada Família resta encara inacabada, *in fieri*. Permeteu-me, abans que res, de dir-vos que estic convençut que si la Sagrada Família hagués estat acabada del tot, Benet XVI hauria dit el mateix que va dir sobre la bellesa, perquè *el sentit* hi és acabat. Tanmateix és veritat que Benet XVI parlà sobre la bellesa d'una manera mesurada, dedicant-hi les paraules justes en els seus actes a Barcelona; la raó d'això no cal cercar-la en el fet que el temple de la Sagrada Família encara no fos acabat del tot sinó en el fet que un tema de la grandària de la bellesa, i sobretot en relació a la fe, està en un constant creador *in fieri* i demana, doncs, les paraules necessàries per a possibilitar el pas *ja real* —en el mateix *in fieri* del Temple— de les paraules sobre la bellesa a la contemplació de la bellesa. Els grans temes molt sovint necessiten poques paraules, i paraules de veritat, que apuntin vers l'experiència d'allò que signifiquen i la facin de debò possible, encara que l'experiència sempre pugui créixer més i més.

En ple vol, com té per costum de fer-ho, Benet XVI esbossava amb els mitjans de comunicació el seu pensament sobre la bellesa, la qual veia estretament vinculada a la fe i a la veritat; i, per tant, a la raó. Les seves paraules foren: «Vosaltres sabeu que jo insisteixo molt en la relació entre fe i raó; que la fe —i la fe cristiana— només troba la seva identitat en l'obertura a la raó; i que la raó es realitza si transcendeix vers la fe. Però també és igualment important la relació entre fe i art: perquè la veritat, fi i vida de la raó, s'expressa en la bellesa i s'autorealitza en la bellesa, i en ella es troba com a veritat. I on hi ha la veritat, allí ha de néixer la bellesa. On l'ésser humà es rea-

litza de manera adequada, l'ésser humà s'expressa en la bellesa. La relació entre veritat i bellesa és inseparable, i per això mateix tenim necessitat de bellesa». Amb aquestes paraules Benet XVI mostrava com la bellesa no és quelcom solament exterior ni quelcom únicament interior. La bellesa és la contemplació de l'harmonia que es produeix entre l'exterior i l'interior, entre l'obra i el sentit, entre el fons i la forma, entre l'obra d'art i l'home creador i/o contemplador. I aquesta harmonia sols es dóna si l'obra d'art es fa ella mateixa llenguatge de la veritat.

Així, doncs, la bellesa autèntica és llenguatge de la veritat, i revela simbòlicament la mateixa veritat. La fe, en tant que creu i afirma la veritat de Déu i de l'home, troba en l'art i la bellesa una manifestació profunda i simbòlica de la seva veritat. I el símbol no és quelcom d'irreal sinó manifestació històrica de la mateixa veritat que permet als *homines viatores* de tastar en el present alguna espurna d'eternitat. La bellesa ens atrau i ens crida. Els grecs clàssics expressaven amb el terme τὸ καλόν allò que nosaltres avui diem com a bellesa. I dic això perquè τὸ καλόν literalment significa «allò que ens crida» (del verb καλεῖν, d'on prové, també, ἐκκλησία). La bellesa ens atrau perquè ens manifesta la veritat. Tanmateix, la veritat, com la bellesa, sovint causa un dolor intensíssim: el dolor de no poder-les posseir per sempre. *In statu viae*, l'home ha de fer en cada present experiència d'aquella *coincidentia oppositorum* que l'apropi a l'etern. L'obra d'art mostra la bellesa en tant que exigeix la transformació intel·ligent i amorosa de la matèria per a fer-ne símbol de la veritat i, per això mateix ha de ser, si es vol veritable, transformació tant del creador com del contemplador. En el temple de la Sagrada Família hi trobem tots aquests processos creadors: d'Antoni Gaudí i de tots els operaris, així com dels visitants, dels fidels i dels estudiosos.

La veritat, com la bellesa, transforma. Quan la bellesa solament és exterior o aparent, tan sols agrada o desagrada: res més. La bellesa de la veritat porta dins seu la tensió entre l'exterior i l'interior que *crida* a refer les nostres lectures sobre l'home, sobre la naturalesa i sobre Déu. I aquesta tensió en la contemplació de la bellesa produeix lentament una harmonia en tant que es retroben serenament Déu i l'home. La bellesa té la capacitat no sols de simbolitzar aquest retrobament real sinó de ser-ne crida i reclam concrets i històrics en la vida humana quotidiana.

En la presentació i ofrena que l'arquitecte Jordi Bonet féu a Benet XVI de l'obra de la Sagrada Família digué, parlant d'Antoni Gaudí i del temple de la Sagrada Família: «Un arquitecte genial n'ha fet un lloc de lloances, d'acció de gràcies i de pau, on a través de l'art es pot transmetre i aprofundir la fe cristiana a la gent de tot el món.» I seguia amb aquestes paraules, parlant

sobre l'arquitectura de Gaudí: «És una *nova architectura* viva, amb color i moviment, amb formes inspirades en la natura que mai no s'havien utilitzat. Amb l'ajuda de la geometria presenta una síntesi de l'estructura i de la forma per expressar els misteris de la nostra fe en una catequesi que explica i ensenya als qui hi vénen el que significa Jesucrist en la història de la humanitat, i és camí de veritat i de vida eterna.» En el temple de la Sagrada Família s'hi dóna, doncs, «la síntesi entre continuïtat i novetat; tradició i creativitat», com digué Benet XVI.

També allí el Sant Pare digué: «La bellesa és la gran necessitat de l'home; és l'arrel d'on brota el tronc de la nostra pau i els fruits de la nostra esperança. La bellesa és també reveladora de Déu perquè, com Ell mateix, l'obra bella és gratuïtat pura, invita a la llibertat i arranca l'egoisme.» El llenguatge de la bellesa, revelant-nos la veritat, ens porta a Déu.

Cal deturar-se un moment i adonar-nos que, de fet, en aquesta visita apostòlica no hi havia sols el llenguatge de la bellesa. També tota ella era amarada del llenguatge de l'amor: Aquí hi ha un nucli del missatge que ha de ser subratllat. No discutiré si el llenguatge de la bellesa o, millor dit, si el llenguatge sobre la bellesa era platonitzant o neoplatònic, ni res d'això —tot i que fóra interessant de resseguir—. El que sí que era, de ben segur, era un llenguatge sobre la bellesa d'arrel inequívocament cristiana. I és que si alguna cosa és decisiva en el cristianisme és l'amor total que hi ha visiblement i invisiblement en l'Encarnació i en la Mort i Resurrecció. La potència simbòlica i real del cristianisme està concentrada tota ella en el contingut de veritat de l'Encarnació, de la Mort i de la Resurrecció de Jesús de Natzaret. La visita apostòlica va bastir tots els actes entreteixint el llenguatge de la bellesa amb el llenguatge de l'amor. No és que al matí, a la Sagrada Família, només hi hagués el llenguatge de la fe i a la tarda, a l'Obra Benèfic-Social del Nen Déu, sols hi hagués el llenguatge de l'amor. No. Durant tot el matí, i durant tota la tarda, els llenguatges eren de bellesa i d'amor, entrelaçats: al matí, l'amor que traslluïa tota la basílica amb tota la història d'amor veritable que hi havia: al darrere (en el disseny i en l'edificació de l'obra, en l'atenció als fills dels treballadors, en la vivesa d'una comunitat parroquial, en l'acollida de tothom...) i al davant, en la celebració eucarística, plena de bellesa i d'amor. A la tarda, l'amor real de tots els nois i noies i els membres de la institució del Nen Jesús, l'amor en la mirada, els gestos i les paraules del Sant Pare; i la bellesa d'un acte ple també de petites obres d'art fetes amb amor pels aquells nois i noies, i els cants oferts a Benet XVI, que els acollí complagut i emocionat.

És en aquests dos llenguatges, el de la bellesa i el de l'amor —que en el fons són un únic llenguatge nascut del *Logos* joànic—, allà on el cristianis-

me mostra tot el seu potencial: si tan sols parléssim de bellesa sense atendre la veritat que ens indica on s'ha d'adreçar l'amor, potser sí que podríem parlar d'un cert platonisme. Però quan la bellesa exigeix el llenguatge de l'amor, amb gestos *reals* d'amor, amb un treball amorós de debò —fins i tot en l'acceptació, com a do, d'una vida discapacitada des del seu engendrament—, aleshores el llenguatge de la bellesa parla i mediatitza una bellesa real, amb dolor, amb dalts-i-baixos, però bellesa de debò.

Hem parlat de la bellesa i de l'amor en tant que llenguatges. I és que, tant la bellesa com l'amor, demanen de l'home el treball esforçat de la raó, de la intel·ligència, perquè, tant les obres-creació de bellesa com les obres amoroses engendrades d'amor i mantingudes en l'amor, les unes i les altres, puguin donar fruits de bellesa i d'amor veritables.

I acabo. El llenguatge de la bellesa, indissociable del llenguatge de l'amor, demana temps. Quan treballem amb llenguatges que toquen molt de prop el que és etern, l'experiència que nosaltres en fem ens situa gairebé en l'eternitat, perdent, no pas sense raons, la mateixa noció del temps. La bellesa i l'amor els degustem en el temps, però ens transporten al tast de l'eternitat-en-el-temps. Els llenguatges de la bellesa i de l'amor, que són els llenguatges en els quals esdevenim més plenament i veritablement humans, no volen saber de temps ni de presses, sinó de total gratuïtat (dins el possible). L'acte de dedicació del temple-basílica de la Sagrada Família durà una hora més del previst: l'eternitat no sap de mesures. L'experiència d'eternitat en el temps fa que avui aquests llenguatges siguin tan altament simbòlics. I, per això mateix, el projecte cristià resulta encara avui un projecte interessant, i val tant la pena d'executar. Ho és tot, menys *nihilisme*. O, potser, si ens volem curar amb salut, almenys davant de Nietzsche, sigui millor dir: ho hauria de ser tot, menys *nihilista*.

Cal viure permanentment la tensió harmoniosa del llenguatge de la bellesa i del llenguatge de l'amor. Únicament aquesta simbiosi que ens desvetlla la veritat de Déu i la veritat de l'home pot arribar a desvetllar una consciència humana amb capacitat real d'estimar gratuïtament i profundament l'altre allí on es trobi, i, sobretot, d'entre aquest altre, els més desvalguts i els més rebutjats per la societat del moment present. Per això, el dolor immens de la humanitat, aquest dolor tan proper també a casa nostra, pot trobar, en la veritat de la bellesa i en la veritat de l'amor, respostes autèntiques als mals del nostre present, encara que potser les vegem sempre com a insuficients davant de tant dolor com hi ha. La bellesa i l'amor veritables fan possible l'acció amorosa i eficaç contra el mal del nostre moment present. I també, com no!, ens permeten de reposar enmig del temps i tastar una mica d'eternitat.